

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Сөвөднин болган Министрлер Чөвүлелинин органы

ЧААРТЫЛГАНЫҢ ЧАЙГЫЛЫШ ЧОГУНАГА БУЗУРЕЛДИ ЧИДЫРБЕС
Красноярск крайның ажилчы чоңу-биле М. С. ГОРБАЧЕВТУҢ ужуражыышкыны

1988

ЧЫЛАДЫҢ
сентябрь

15

четверг
№ 214 (13814)

1925 чыла

Түлээлгелтигел.
Өртүз 3 көпөөк.

СЭКП обкомунуң бюрозунда

СЭКП обкомунуң бюрозунуң элчелгел хуралына республика Министрлер Чөвүлелиниң ажилда кылган республикага 2000 чыла чедир чурттага тулуунуң программаның («Чурттар ора-башы»-2000) түзүлүш деп көргөз. Ону республиканың Министрлер Чөвүлели башкарган соода-саламаттыкка кылды.

2001 чыла чедир өт-бүлө бүрүтү тускай кварталга эки бажың-биле хайдырары программала көрүп турар. 1985 — 2000 чылдарда нийтиги-биле 3,15 млн. дөрбөдүн метр чуртта шалын турар. Ону күрүлениң капитал салымышкыны, бүдүрүлгелерин болган организациаларың база хаматтыларның акша-хөргүзүниң күсүл-биле боттандыра.

Чурттага тулуунуң программаның күсүл-биле түзүт индустриалык болган түзүт материалдар үстүрүп базанын улам төгүлдери көрдүгел.

«Бойдус» программаны ажилда кылдыр чутула деп, СЭКП обкомунуң бюрозун санаа. Республиканың чурт, эрге-иш болган суу куралдарың камгалаарың, агарың экиж-дерине база дигит амчыланың болган туңгучу катан тургузул, камгалаарың уланган турар ужурул.

«Бойдус» программаны тургузулуңа эртем ачкыч чеп-лери, хаматтылар, ажилчы чоңуң калбак кесектери кы-риштирер.

КРАСНОЯРСК. СЭКП ТК-ның Чингине секретарының сибиряк-биле ужуражыышкыны уламчалап турар. Красноярск крайда М. С. Горбачевтуң ажил-чоруунуң ийги хуу даа бажында «Химволокно» каттыжышкының чехте-ринге баары-биле эгелз. Каттыжышкының ажил-чынары болган инженер-лери-биле, удурткучлары-биле беседа болган, айна чехтерин чаартып дүр-дүлгелерин дугайында чула болган. Күш-ажыл байла-ларын, бүдүрүлгелер бо-лаш хойрайга экологту бай-лаан экижидер талаа-биле даяр хемчеглерин ап чору-ларын эргежик чутулаа-ның дугайында айтыр-ларын шыңгызы-биле сал-ган.

Ол бүдүрүлгениң хай муң кижилит коллектив бо хүн-кере берге чени чурттан ор-тип турар. Дугуй кылкыч-ларынга доор вискоза пест-торгу үлестүргө ажиллар удаанынаны бүдүрүп турар чехтерин чаартылгаан бо-

луп турар. Дугуйлар бүдү-рүлгелеринге вискоза эвес, а кап-рондан кылган улам быжык корд чуртка эргежик чутула. Ол бүдүрүлгениң эле тургула-рыңа-түгүл технологтуг со-рулга эвес. Чаа бүдүрүлгени ажиллап киирер дүвүрел-ди ам безин болдуруп турар хоорайда экологту байдалы улуу-биле экижидер арганы бээр.

Бичангаш «Химволокно» коллективиниң девизин чаар-тылган — түгүл чаартылга кылдыр дээш эвес. Чехтер-ниң дерит-херекселерини кол-луктары бүдүрүлгениң кол-луктарына негиздеп түштү-бериш болур. Ажил-агай чо-руларынң чаа байдалында бир дески доктаамал ажил соода талаага чайлаш чокка салдырды болур.

Силериниң эки чурттар-нарта, ажилдарыңа бир соо-нуургалдыг бис деп, Михаил Сергеевич демделз. Чуртка силериниң крайыңар хойну берип турар болгай. Сөөлү чылдарда Сибирде кайы тулуттарын баштады чорударыңа хажылышкы-нар тургустунуп турар апар-

ган. Чаа улау бүдүрүлгелер күстүп кээп турар, а дайын-сөөлүде чылдарда туткан, чижээлзере, «Химволокно» шыкаш заводтар эргижиреп турар. Социал хөжүдле — чурттага бажыңнарын, шю-лаларны болган экижидерлер-ни тудары түргүлү хожудан келген. Ур чылдарың иш-тен бистиң чидирип кел-ген түлдерини бис ам кады катан тургузар ужу-рул бис.

Планар саазын кы-ринга артыпкан дээш ажил-чынарга берип турар аажышкыны дээш ууру-тукчуларын шыңгызы-биле берип турар ужурул. Биске ле айтырар бис Политбюрога чуртталга бис деп министрлер маршын турга, баштайы төлөкелдер эргижир бер-ген. Чаа төлөкелдерин кыл-дыр апарган. А ол эрткин чарыгалар, бистиң чоңуң ажаа-дыр. Ажилчыңар база саалыга-чуртуну хүн-дүлзөр ужурул. — деп, чо-лаачы М. Заикин демделз. — Саалыга-аарум чокка аде тургустунушкуну бол-дунмас. Бис ол херекти кады

кымыр ужурул бис. Бичан-түгүл бис силерниң завод-нарын катан тургузушп шы-лаар бис, чуртка корум-чу-румну тургузуш шылаар бис — деп, чутуламын турган кижизин Михаил Сергеевич деткэн.

Артыр чехтин экижиниң аксига ажилчыңар-биле солун беседа болган.

А. И. Павлов, септекти-слесари: Михаил Сергеевич, машина кылдырп алыр дээш сервиске келгире ар-тык кесектер чок болур. А рынокта шуптуз бар. Олар ол кесектерин кайың ап турарлар?

М. С. Горбачев: Конферен-сия соода бис Политбюрога анализир, салдыт, ажил-ду-за хаматтыла амырныга ту-румну канчаар тургузарың чутула-жык көргөн бис. Хей-кити контролон, ажилчың контролон тургузар херек дээш болар мен. А уруглар сактыр-биле силерде бай-дал анаа бе? Ол айтыргың заводта шиптирлз бе?

Унгер: Салтар бар. Чурт-талга бажыңнары чок. Ме-дицина албан черлериниң

талаа-биле байдал багай.

М. С. Горбачев: Он ушкү беш чылда ол сорулгаларга негизде акша-херектиң Красноярск крайга үндүрүп бюриниң дугайында айты-рыңы тускай чутуламын көрүп Күрпалаңа даяркан бис. Бичангажик ол айты-рыларны маңа база шип-тирлз болуру илереп тур-рар. Крайкомунуң чаа бажы-нын медицина албан чери-ге бээр дугайында шиптир хууло алдында деп, силер-ниң бири секретарыңар ме-дицинатты. Социал-куль-тура-аммаларда объекти-ринге дамчып, бээр алаан-каш бажыңнарыңа база край тып алаан. Маңа калыс чүвени чутулап болур: мер-ген утамың шиптирлер-дир.

Корд пестерин бүдүр-аргыла деп, комбинаттың еске чехтери шыааш, кол-дуунда херожениниң ажилдап турар чери. Бича-ажыл чик эвес. Улау ста-ноктар чаныңа көргө мн-дыг хый хирезинде олар-ны шокар аржылышкы-тарын топтап көөрү беэи

берге кылдыр дүргөн ажил-лап, харын-даа ол калыда хол-биле кончут хый артын-чыларын эскер дажылап четтирип турарлар. Шынап-ла, хероженин шунту чүве-ни кылдыр шыдаар. Олар ба-жың ажилын кылдыр, ажил-тулуун кижизидип турар. Шы-лаар, ынчалда-даа оң кы-зыгары кайла?

Херожениниң ботта-рынга ол сорулга күш чет-тинмес деп, каттыжышкы-ның хероженин чөвүл-лелиниң даргазы Т. С. Ежа-нова бүдүрүлгени-биле ме-делеп турар. Бичангаш ад-министратив бисти, активти, чуту херожениниң хос-түт үзүмүн организациала-ры эвес, а күш-ажыты кол-лукти чөвүлелиниң дуга-акчылары кылдыр санаар үеи келген.

Н. Панасенко болгай. А. Макарушча болдуң экин-деткенин. Айнак специ-алистерни, чурттага ба-жыңнарыңа элчегиниң өзүп турарыңда пекти калган чоруп турарың көөрү аарышкың-дыр деп, олар чутулаады.

Бичангаш маңа чаартыл-га — берге айтыргың шиптирлзериңиң база бир дугутту шыкажыл деп, Ми-хил Сергеевич демделз. Бүдүрүлгениң чехтериниң удурткучлары, хей-ниги организациаларыңың төлө-лөкчилери чыгып келген каттыжышкыны кызыл-бу-лунга Чингине секретарь Красноярскиниң ажилын алганы-биле баштайы чу-гааның түннелерин үн-дүргөн.

Бир эвес кижилерниң аммылар байдалы шоолат эвес, бир эвес оларда чы-гыс кончут улут айтыр-гыз берген ол хире хый ай-тырлар чыгып — социал аялары хажыдырлар хожу-болыш тургустуңа берген чыла, аде тургустунушкун чедиркиниң болуру дээр-аниге мнаның шылааас бис дээрин дораан чутулаар мен, эштер деп, ол меде-лаан. Бо силерни заводнар-дыр — чех бүдүрүлде байдал бир дамай. Кончут эки ки-жилер, дээш чегерини спе-циалистер-дир, профессия оларга тааржып турар, ын-

чалда-даа чаартылга чыгыс чегре туруп берген. А ол чур-лаарга социал айтыргың салдарыңа-дыр. Бичан-га-даа кылдырмаан чутулар, ниң хый кезинге, ындыг байдалды тургустунуп ке-ргениге хаматтың мурунла төп бурулду деп тургалаар даа хамык чүвени бо чегре миннир ужурул. Бичанга-даа хамык чүвени бо чегре маңа шиптирлар. Кижик-дир оркут ажилып кызыл-ри-биле төп мыңаар кыла эки: шын нормативтерин, хажыдылганы толгары пер-септиваның бээр ужурул. Кижилерге дуаа-лаар ужу-рул, техниктиң айтырларга, мнаның политика. Си-лерниң бири чегерини хер-рээр — чаартылга, ол ушкүл ажил-агай чоруу-рыңа чаа аргаларын шы-гелит алырныга тентү бол-дыр тургустуңа коллекти-терини, кужышкының кат-тыштары — эйне эрге-жөк чутула херек. Амгы-үеке чогу-на мнанд үе кел-ген.

(СЭТА).

ЭРТЕМНИҢ КОЛ СОРУЛГАЗЫ — КИЖИЛЕРГЕ БАРААН БОЛУРУ

КРАСНОЯРСК, сентябрь 13. Казар байдалдарың кула-вырлары-биле Сибир байла, Бичанга оон бүтү талаага хөжүдлзериңиң бүдүрү-чү күштерин чаартырыңа комплексти баш бурунгар шиптирлзериңиң чокка бол-дунмас. Маңа кончут улут роулау ССРС-ниң ЭА-ының Сибир салбырың Красноярск филиалың эртемде-нери — геологтар болган физиктер, математиктер болган экологтар ойнаар ужу-рул.

Бойдус куралдарыңа шип-гелзип ап турарыңа, шынап-ла, сибиржиң бо хире улут хемчеглериниң болган темп-лериниң байдалыңа бол-дунмас частырыңа болган ол диксиктерге тааржытырар ти-дирлер улут хоугалады бол-дуруп болур. А бир эвес ажил-агайың билдирип уш-та-баштан чорудар болза, ол канчаар-даа аажык улут ажил-чың чүдүлгелер бээр. Ол бүгүң кандай кылдыр өрөккөн кө-рүл, шиптирлзериң күчүңү крайыңа хажыдылганыңа чуту-ла айтырларын шиптирлзери-ге кандай кылдыр ажил-чыг ажилла болуру? СЭКП ТК-ның Чингине секретарь М. С. Горбачевтуң ССРС-ниң ЭА-ының Сибир салбыры-ның Красноярск салбыры-на болган ужуражыышкыга бо айтырлар кижизегиниң тө-вүне турган.

Айна — чыңаган арга М. С. Горбачев байр чедир турар сибиржиң-биле баш-тайы ужуражыышкыныга сеткил хангыны илеретке. Улам хөжүлү олар болган улуд ажил-агайыңа компе-лексиз тургузуларыңа чутула үе-тадыдыла туруп турар крайың ажил-херектерин көрүп, билди алдыр кезеге кончут солун деп, ол демделз. Чү-ге дээрге бо край болза чурт-туп муруну талзының хоу-ларынга эгелзеш Согу Дош-тут далайга чеккен деискэр-де туруп турар, ол деиск-кээрде калың-лошкун делем-вериниң шиптирлзериң ап турар ки-жилер чурттан турар.

Биде божажык бо сурт-ка-лашкының сорулга-лаа чүдүлгелер, солун черлерин кө-рүп билди алдыр дээш эвес. Красноярск крайда ажил-херектиң калың ойнадыг чо-руп турары бисти дүвүрелд турар.

Красноярск крайың бүдү-рүчү күштериниң хажыдыл-ганыңа тематизин хаматтыңа айтырларга аям-бүр хурал-дарга үргүлүп дынамып тур-рар апарган. Оон-биле кады, эштер, кижилерниң амырал-чуртталганыңа болган улуд ажил-агай сорулгаларын шиптирлзериң турарыга та-маарыштыр хый саамыг айти-рылар сөөлү ийи чылда Красноярск крайыңа элчег-дээш негиз көрүл херек.

Көрүп көрүлгелер, чү бооп турар-дыр: крайга канчаар-даа аажык хый түнүңү — мил-дара-милдара! — калытала салышкыныңа берген. Де-вискэр комплекстери чаа-ла тургустунуп ажиллап турарын база баш үзүр толаргай эртем шиптирлзериң болушкыны оон мнанд болуруус улуд ажа-де-

мнаның барын база катан-лаар болза, ол баазага ажил-агайың болуру-чогуру-биле организациалар болур. А чүчү бооп турарды, эртем бузу-гылды көрүшкүн канчаар бер-гил, чүчү чок бооп турары? Кым бурулду? — эргелзеп башкарылганы кады эвео-зунга ол көрүшкүнүң төв-рү-жүдү каанкаан? Чүчү дээр-ге амы үеде бүдүрүлде шк-линиң тулуу-биле инфраструк-тураниң, чүчү-даа мурунла социал тулутун, темп-лериниң арганыда улут карышак хожулашкы болуушкының бүдүрүчү күштерин улагты-рыңа айтырларыңа эко-логтиң чиде айтырларыңа үзүп, гидрогеоикти, объек-тивтериниң тулуу мнаның-милданың гектар черлерин чиди-рин бол ажиллап тургу-зул турарыңа дугайында айтырлар тургустунуп кээп турар-дыр.

А ол станицаларың болган платиналарын улаштыр-улаштыр тулут турган үеде эртемдерин биске бүтү чүе эки болур деп алаан турган-нар-ла болгай. Мнандың ийи-лзери тургустунуп келген бай-дал чоңуң кончут дүвүрелд турар. Чоңуң мнанд чүдү-лзери-биле моон хый этежип шыдаңаай бергенин силер боттарыңар, мнанд чурттан турар кижилер, көрүп, билди тур боор силер. Биз эес кы-дыр оркуткан моон мнанд чо-руп болза мнандар-мнандар хажыдылганыңа келсе чыгып-каш, маңа шылаар арга-жык байдалы тургузар дээш ол-дур. Тулуту мнанд ийи-лзери чорудар ужурул улуд бис бе?

Бойдус ажилыңа тааржыр чеккен болган, а кижиниң эрге-ажыктыр мнанд бир, эң сөөлү элчегде турар кыл-дыр ажил-агайың мнанд чо-рудуп болур бе, эштер? Бичан-гажик болуш, болдунмас-даа, харын ам болуушкы-даа турар. Боттуп-шынчы бо кө-рүлгелер. Силер, эртемде-нериң, бо деискэрлерниң хажы-дылганыңа эртем-бузу-бу-бу-шын чутула айтир бээр ки-жилер-ле болгай силер. Бистиң бо чутуламы партияж, күрү-не тургузулду болурун а ол дээрге хаматтыла бол-ган принципалдыг дээш ол-дур — күрүсеп тур мен. Ол кончут чутула апарган. Си-лерге эес, эштер.

Крайкууком даргазының бири оралкымы, план-эко-номика эргелгениң началь-ниги Ю. К. Абакумов бир ду-гаарыңа оң алган. Хөжүдле айтырларыңың бүдүрүл-гелерин болган нийти деис-кэриниң-даа ажил-чорудула-зыңа түннелериниң, ажил-агай чонярга чурттага ам-дырла хаматтыла байдал-дыр тургузар талаа-биле сөөлү чылдарда бистер эң дээш деискэре каш улаа шү-дүлгелерин келген бис деп, ол чутулааган. «Ажилчы чоңуң социал-аммалар байдалың экижидер талаа-биле СЭКП Красноярск крайкомунуң ажилыңың дугайында» СЭКП ТК-ның доктаамал арга-чүшү ажилыңыңың улаанышкы-ның эскертинге, хөжүдле айтырларыңа эе болза то-дарадырныга, экономика-

болган социал политикаң шайар талаа-биле сайыра-жык айтырларга ажилыңа кө-рүлгө биске дулаааа деп, ол чутулааган.

М. С. Горбачев: Бүдүрүл-гениң эес адалың ула-уузу чүчү ол хире ээсээш бер-гил, чүчү мнанд барганай? Крайкууком чүчү кылдып тур-ганар?

Ю. К. Абакумов: Бистер де-мискериңе тургустунуп ол чү-век? Силериниң арганыда чы-гыс-лаа «адалтык кижик» чок кылдыр? (Залаа шимзет, каткы). Тулуушкыңа дулау-биле аштырар шыкажы си-лер. — Министрлер далай шимзет негиздеп болур хер-рек, кайы-бир — бүдүрүлгени ажиллап тургузарыңа че-дир.

Ю. К. Абакумов: Минис-терствога ажиллар арга бер-бес болаа, күрүне продукция албай бар болгай.

М. С. Горбачев: Чок. Бир эес кижиниң эрге-ажыныче сагыш салбас болууусуа, кү-рүне чүчү-даа ол шылааас бүдүрүчү күштерин хөжүд-лзери тургустунуп. Экстенсивти экономика-биле, бүдүрүлге болган социал тулутунуң арга-зыга карышкыты улагты-рыл турган, нийтидеги хө-жүдүп болбас. Бистер оңуң и-чар кылды шылааас бис. Ол ушкү беш чылда бүдүрүлгени эес алырга кайы чире (дү-гуу-нуң кийрери санаалап тур-рар силер).

Ю. К. Абакумов: 30 хуу и-рени. Амгы үеде министрств-лардан дээр көрүлгелер мнанд турар бис. Бичангажик баш улут кылдыңа санааш кы-ны мнанды: 25 хуулаа өрү көдүрүп шылааас бис.

М. С. Горбачев: Эртемчүг эес харын-дыр. База бир айтыр: силерде мнанды чедир тешичалар чок, чүчү нийти болганай? Бичанга-жик кожаларыңар олай-тыргыңа шыда-ла шиптирлз алган болгай.

Ю. К. Абакумов: Ол айты-рың талаа-биле чазактын доктаамалың бар турган.

М. С. Горбачев: Сорулга-ны мнанд ажилды тургузар хер-рек: ажиллап турар кижик бүрүлгени бир дөрбөдүн метр ойнажыр кылдыр.

СЭКП-ниң ЭА-ының орал-кымы президентиниң, Эртем-нер академияның Сибир салбырының даргазы академик В. А. Контоп чүе чутулааган. «Сибир» программа талаа-биле ажиллап кижип турар 700 организациаларың кайы-мы-даа эртен чылдарда ботта-рыңа министрстволарыңа болган ведомстволарыңа ажиллап турган. Адалар организациаларың дулау бот-оруга-чарыгаже бол-ган бот-акшалааныңкыныче шиптирлзериңе холбошты оларын хый келсе алдырар арганыга хаматтыла хейир-лзери ажилдарың акшалаа-рыңа бир бергелзешкериңе тааржып турар. Чаа байдал-дарга мнанд ажилдарың ак-шалаандарыңа министр-стволар ойталап турар Чижээ-дээрге, Красноярскиниң эр-темде-нериң жолгоңы талаа-ныс кончут чутула. «Аргы

Енисей» деп программаны акша-херектиң кымын хаматтырар, гидроэнергетика тулуунуң келер үедеги объек-тивтериниң техника-экономика балдыкчаларын шиптирлз тургузарыңа долбанкын экспедиция — ажилдарың чарыкчаларың кымын болу-га алырын мнанды чедир билбес болуру.

«Сибир» программаның кол ведомстволу бол Сибир салбыр ук программаның шип-тирлзериңиң болган ажил-лап кылкычларыңа ажил-чыңа чүчүлзүп турар коллекти-вериниң чүчүлзүп арттырар алды дээш эес, дарыя «Ир-кыс» Чөнү чүк, «Урал» про-граммаларыңа база эске-лаа деискэрлзериң ажил-биле тур-густунуп турар коллективтер-ниң быжыгы алдырныга ду-лааар дээш ажилды организациаларыңа база акшалаа-дырларың системасы эс-кертириниң оруктарыңа дилет-тир турар.

Бүгү-шылдыл В. И. Ле-якин аттыг Казар ажил-агай академияның хереспон-дент-кежиги. Казар ажил-агайың Красноярск эртем-шиптирлзери институтуңа дирек-тору Н. А. Сурик кады ажил-агай бүдүрүлгениңа хем-чегиниң талаа-биле. Красно-ярск край Чөнү-Сибир эконо-миктиң районун чартык кезини ээлеп турар деп чутулааган. Сөөлү чылдарда ажаа-бойдуштун байдалы аям-бүр бооп тургаажык, дү-жүтүп болган продукция хө-жүдүп көрүлгүлзериң элзеш быжык тургустунуп апарган. Мнанд ажилыңа чехтериниң бер-мечи көвүдөп, бүдүрүлгениң оруламыңа коору болуп тур-рар. Дагаа чургазы бол-ган картофель бүдүрүлгени чехиңа рационалдыг норманы-га чедирген.

М. С. Горбачев: Бир эес бөгү бүдүрүп турар чүдүлгелер бүрүн ажаап ал, кадалаган база болбааарлар болза, оон боттуп негиздеп кайы хире болуру?

Н. А. Сурик: 30-40 хуу. Амгы үеде крайда 1995 чыла чедир продукция болбааар-лап кылдыр үстүрүп алыр-ларын хөжүдлзериң талаа-биле программаны ажиллап кыл-дыр. Чех ажилыңа зона сис-тематын сайыраңгайлырныче кол кижизегиниң салып тур-рар бис. Бистиң институтуңа культуруларың 40 ажа сорту тургустун, оларын чамдызыг гениктиң шыңарыңа тала-зы-биле делегелз эки дээш сорттардан чыдып калбай турар. Чижээдээрге, бистиң чогатканыңыс кырдык-кара бир гектардан 35 кымыл-тас — 50, киктарлаа — 60 центер че-дир дүжүтү берип болур.

М. С. Горбачев: Силерки сорттарыңа ажил-агайларга белик дүжүтү берип турар бе?

Н. А. Сурик: «Назаровский» советтэз бистиң советтэз кы-мы-таргазы — бир гектардан 50-60 центер дүжүтү берип турар. Бо хүнүрде Ужур ра-йонун «Искра» советтэз а-байың бир гектарыңа 70 центер чедир дүжүтү ал, ажаап ап чутар.

М. С. Горбачев: Эш Вепре-вский деп программаны акша-херектиң кымын хаматтырар, гидроэнергетика тулуунуң келер үедеги объек-тивтериниң техника-экономика балдыкчаларын шиптирлз тургузарыңа долбанкын экспедиция — ажилдарың чарыкчаларың кымын болу-га алырын мнанды чедир билбес болуру.

«Сибир» программаның кол ведомстволу бол Сибир салбыр ук программаның шип-тирлзериңиң болган ажил-лап кылкычларыңа ажил-чыңа чүчүлзүп турар коллекти-вериниң чүчүлзүп арттырар алды дээш эес, дарыя «Ир-кыс» Чөнү чүк, «Урал» про-граммаларыңа база эске-лаа деискэрлзериң ажил-биле тур-густунуп турар коллективтер-ниң быжыгы алдырныга ду-лааар дээш ажилды организациаларыңа база акшалаа-дырларың системасы эс-кертириниң оруктарыңа дилет-тир турар.

Бүгү-шылдыл В. И. Ле-якин аттыг Казар ажил-агай академияның хереспон-дент-кежиги. Казар ажил-агайың Красноярск эртем-шиптирлзери институтуңа дирек-тору Н. А. Сурик кады ажил-агай бүдүрүлгениңа хем-чегиниң талаа-биле. Красно-ярск край Чөнү-Сибир эконо-миктиң районун чартык кезини ээлеп турар деп чутулааган. Сөөлү чылдарда ажаа-бойдуштун байдалы аям-бүр бооп тургаажык, дү-жүтүп болган продукция хө-жүдүп көрүлгүлзериң элзеш быжык тургустунуп апарган. Мнанд ажилыңа чехтериниң бер-мечи көвүдөп, бүдүрүлгениң оруламыңа коору болуп тур-рар. Дагаа чургазы бол-ган картофель бүдүрүлгени чехиңа рационалдыг норманы-га чедирген.

М. С. Горбачев: Бир эес бөгү бүдүрүп турар чүдүлгелер бүрүн ажаап ал, кадалаган база болбааарлар болза, оон боттуп негиздеп кайы хире болуру?

Н. А. Сурик: 30-40 хуу. Амгы үеде крайда 1995 чыла чедир продукция болбааар-лап кылдыр үстүрүп алыр-ларын хөжүдлзериң талаа-биле программаны ажиллап кыл-дыр. Чех ажилыңа зона сис-тематын сайыраңгайлырныче кол кижизегиниң салып тур-рар бис. Бистиң институтуңа культуруларың 40 ажа сорту тургустун, оларын чамдызыг гениктиң шыңарыңа тала-зы-биле делегелз эки дээш сорттардан чыдып калбай турар. Чижээдээрге, бистиң чогатканыңыс кырдык-кара бир гектардан 35 кымыл-тас — 50, киктарлаа — 60 центер че-дир дүжүтү берип болур.

М. С. Горбачев: Силерки сорттарыңа ажил-агайларга белик дүжүтү берип турар бе?

Н. А. Сурик: «Назаровский» советтэз бистиң советтэз кы-мы-таргазы — бир гектардан 50-60 центер дүжүтү берип турар. Бо хүнүрде Ужур ра-йонун «Искра» советтэз а-байың бир гектарыңа 70 центер чедир дүжүтү ал, ажаап ап чутар.

М. С. Горбачев: Эш Вепре-вский деп программаны акша-херектиң кымын хаматтырар, гидроэнергетика тулуунуң келер үедеги объек-тивтериниң техника-экономика балдыкчаларын шиптирлз тургузарыңа долбанкын экспедиция — ажилдарың чарыкчаларың кымын болу-га алырын мнанды чедир билбес болуру.

«Сибир» программаның кол ведомстволу бол Сибир салбыр ук программаның шип-тирлзериңиң болган ажил-лап кылкычларыңа ажил-чыңа чүчүлзүп турар коллекти-вериниң чүчүлзүп арттырар алды дээш эес, дарыя «Ир-кыс» Чөнү чүк, «Урал» про-граммаларыңа база эске-лаа деискэрлзериң ажил-биле тур-густунуп турар коллективтер-ниң быжыгы алдырныга ду-лааар дээш ажилды организациаларыңа база акшалаа-дырларың системасы эс-кертириниң оруктарыңа дилет-тир турар.

Бүгү-шылдыл В. И. Ле-якин аттыг Казар ажил-агай академияның хереспон-дент-кежиги. Казар ажил-агайың Красноярск эртем-шиптирлзери институтуңа дирек-тору Н. А. Сурик кады ажил-агай бүдүрүлгениңа хем-чегиниң талаа-биле. Красно-ярск край Чөнү

САЛЫМ-ЧАЯАН ЧОК КИЖИ ТУРБАС

СОРУЛГАЗЫ УЛУГ

САЛЫМ-ЧАЯАН ЧОК КИЖИ ТУРБАС

Бо талазы-биле силер-даа, эргим номчукчулар, кирип болур силер. Боттарынарның дуржуганарыны азы кожоларынарның практикасында ажыктыг чуулдерни бисче бижинер. Улуг өөрүшкү-биле парлаар бис.

Асқу үеде оғоролтай б
күздеріні аштаары, арт
чүүлдерін тайладары түт
болтай. Бок үнүштерін б
мынған чулар, оларның да
лы кошқак болур.

нализациян дүжүл электиштер, анын арасын канымын түр кылдыр үндөргө эки. Үлдүс чартык катал дээр. Бок үшүмал аргылаш ашмүзгөрүнө хемдараар. Эзидилерге чечимчилдиге, эскерсин турун кааптар м. Ааргылаша болгаш хорлакчыларга үдүр 10 литр суга 200 грамм нитрофен үндөргө чаштырар. Оуу кылды бүркүнгөштерге чашылдызача чорудар. Малды доос-каарын чеч ажилды хор-биле өлүр. 1 литр суга 20 грамм карбид фос, 20 грамм чеч ажилды

номлоор, үкөөр,
үзүлөр, тармак
өмөтөл дыйк өскөн,
... үзүндө км.
... бейиз баяр
... ошарымчалыг
... Черни ол хире
... лаян
... кижи аяк шай-
дар болгай, эг-
жүч экен шай-
лаан, ногта ая-
лар чечин салды.
... зында чүдүлү э-
жүрүн холу-беле
... тургаст өстүрүп
... лаян язы-буру
... алдыр — сатыш-

үлүс келсе, туу-
 болза, болуулам,
 би бо дачынн
 дан» кардам.
 каныг-дүз чү-
 аргыжым, сүмө-
 тургынгы дуза-
 наар. Уугу үлө
 эсе, дем херек
 болмаг эвес. Бала
 гагш бичинчме
 турума, уугу
 мени мактан бо-
 ы каалгара, та-
 уу-дүз болуу-

улуг-дүз болза, дача туу-
 кожа туулуп турар өг-бүдөл
 бот-боттарымыз тамыжа
 апарган бис. Мээн кожалары
 — Н. Мумба, В. Секдаж
 Ш. Суаян, В. Биче-оол бол-
 гаш оог-дүз аскерлер.

Дузала ажил-агыттын
 өг-бүдөл амыралын
 амыктын ам бала катал б
 зүрер кардам.

ДАРГАН МОНГУШ.
 Кызыл хоорайнч чурттан
 чым.

кан кижн хемчег алыр».

Редакциядан: харылзаанын бундуралге-техникти эргеле-дизини начальниги В. Г. Лесенченко-от салганы үстүндө харынын ниети болганынан, телефон станциязынын ажылдында четпестерин чаыла-дыр алырчыч ууганган кандыг хемчеглер алдынын турар-ын билдирмес. Шүгүмчүлсиди сайгарыны — чүгүс хуралга чуталгыч кызыр-биле кы-зырталгыч болгай, ол туралы-биле тодаргай хемчег-лер. Телефон ханды-рылзынын культуразына бе-рилер дээр чүмү кылды турар экн билдирмес, ол мин-дай айттыганын. Кынды хоо-рай-биле оон лашкаар кы-хоорайларын чарында на-кырлызын байдалыа көргүзү-тургаш, харылзаанын түгү-зүүн, канчаар коштуларын мыда айткан-дыр. Район таптер-биле телефон ха-рылзаанын... Оон багайын, ба-гайын байдалыа шүгүмчү-

угу кижэ төрөлгөтөннн деп-
дигиштинчэ чагызай чооруу
ууш ташынгга болгаш улус-
тар аразынга калы ажалла-
дылганын башынга кыяк бо-
рунга кижизинеринче уагү
ичигейин ундүрүс эржеж
чүгула.

Э. Бөгүм кандыг-даа ажык
кыяк чарыгаш туура ашпа-
регенин даштынчы өрөн
тууларыныч, ашчым про-
грамманын төхүдүринче, ка-
чык камгалат болгаш өөр-
өлдө системанын экижиде-
нинче чорудары чүгула деп
дип айткан.

намаг АКСШ-тың чоруткан химияиктй дайынныын уржукта-
лар шынчалар, талазы-биле
халкыны камтыларга ол баштап
турар. Амгы үеге өскер чыгар-
гыс районнарда хөроңдөс ая-
кыссынын артыкчыларын тил
аптур турар. Ол кижининь орга-
низацияче суг азы чөм-биле
калы кирип болот. Ол зона-
ларда ямзы-буру аарыгар, ча-
лардан, сон иштине рак аарыг-
ларындан өлүр чорут аарту-
гуң өскер районнарындан
сый болуп турар.

Америк шериг бауктерче
дөңдөсүн, хоранын шыгы
кылып бийлейт, америка энес-
ле болбай, мычангаптуг. Вьет-
намдын чарттыкча чоңуна
болмаш бойтузунга удур
ажыгыланын баш уаур өскер-
чөрон кылган кем-хөрек
үдөгүдешинин кылдыр үнө-
лөп каер уажурул Вьетнам,
а химикити хоранын чүүл-
дөрин ажыгыланы азом ха-

Вьетнамдын ол кичээндии минчаар сагындаырып турар: химиктиг чөпсөккө уауу емиселди соксадып болбас. Доң айылдын эвөөсөдир ээи АКШ-тын чая ораалда-кышыкынары бүгү чурт-арны талыбга мыак жөй-жигизин улам сырый мөөн-өшүрлери каттыштырар ужу-руг деп. Зыяг Куаяг Чөп-сөккө демдеглэе.

МАДРИД. (СЭТА). Сарагоса боғлағ тымсаялдың қаржыжигиңдери қиял дулуса, демократия әрғелери боғаш өз тағалы қатал турғузғары неғизкер. Ону Чили-биле әлестик қаттыштырмағазының комитедияның, азын қаш паптықтар партияларының, профсоюзилеринин боғаш тайбы талалдықларының қылғырғын-биле чорутқан. Қол профзилелдерин қиялпативизм-биле Кастилиян обаста Чили-биле әлестик қаттыштырмағазының комитедия турғуған.

